

A HANG BELSŐ ÉLETE DUBROVAY LÁSZLÓ ZENESZERZŐ GYURKOVICS TIBORRÓL, AZ UTOLSÓ AKKORDRÓL ÉS AZ ÖRDÖGI KACAJRÓL

Tóth Ida és Dubrovay László

A Faust, az elkárhozott című táncdráma a Pécsi Balett művészeinek szenvedélyes előadásában elevenedik meg február 28-án és 29-én a Pécsi Nemzeti Színházban. „Itthon akartam valami újat és eredetit létrehozni” – mondja [Dubrovay László](#) a produkció Kossuth-díjas zeneszerzője, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja.

– *A Faust, az elkárhozott*nak már a színrevitele is kész regény: a harminc esztendeje született kompozíció ősbemutatója 2016-ban volt a Müpában, idén pedig Pécsen debütál a mű. Mi hátráltatta a bemutatót?

– Furcsa módon alakult a zenemű sorsa, habár a Faust-feldolgozást a Magyar Állami Operaház felkérésére írtam még 1994-ben. Eredetileg Fodor Antal koreográfussal ültünk le átgondolni, hogyan lehetne Goethe drámájából nagyszabású, teljes estét betöltő táncjátékot létrehozni. Majd jött a politikai változás, az Operaház élére is új vezetők kerültek, és a balettigazgató hallani sem akart Fodor Antaltól. Kijelentette – mint valami Horger Antal úr –, hogy ameddig ő itt az igazgató, addig nem lesz Faust-bemutató. És nem is lett – az Operaház közönsége a mai napig sem láthatta a produkciót.

– *Fiókba került a darab?*

– Eleve úgy gondolkodtam, hogy részleteiben is megszólaltatható legyen, ezért sok esetben két befejezést írtam, lekerítettem a tételeket. Négy zenekari szvitet állítottam így össze, a bemutatók után rendre meg is jegyezte a kritika, hogy a *Faust* üvölt a táncszínpad után. Hát most végre a közönség is megbizonyosodhat erről! A *Balet Szvitet* és a *Faust halálát* fúvószenekarra hangszereltem – játszották szerte a világon, és lemezre vették többek közt tokiói és amerikai zenekarokkal –, majd megjelent a zenemű dupla lemezen a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának közreműködésével. Így maradt élve a darab.

– *Talán még gazdagabb is az utóélete, mintha minden akadály nélkül jut el a közönséghez.*

– Én is ezt tapasztaltam, főleg miután elkészítettem a *Parafrázis zongorára Faust és Margit szerelme* című művet. Az alapötletet egyébként *Liszt Ferenc* adta, aki így népszerűsítette korának legszebb dallamait: a kortársak operáiból is készített parafrázist, ha nem volt lehetősége zenekari bemutatóra. Liszt mintájára megírtam tehát a *Parafrázis...* című, virtuóz zongoradarabot – igazi kihívás eljátszani! Nem is volt sokáig, aki vállalkozott volna az előadására, mígnem megmutattam zeneakadémiai növendékemnek, *Holics Lászlónak*. Abban a pillanatban igent mondott a feladatra, készült azután nagyszerű rádiófelvétel a közreműködésével, így végül ez a mű is elindult a maga útján. Az igazi népszerűséget azonban [Balázs János](#) hozta meg a parafrázisomnak, bár erről csak jóval az események után szereztem tudomást. Balázs János úgy meséli, hogy kortárs műveket mutattam zeneelmélet órán, köztük a parafrázisomat, amibe ő rögtön beleszeretett. Megkereste *Holics Lászlót*, és megszerezte tőle a kottát. Évekkel később hallottam: zeneakadémiai vizsgáján is ezt játszotta, óriási sikerrel. Amikor 2014-ben 19 ország művészei közül elnyerte a Rising Star Évad művésze díjat, hangversenyt adott Európa legjelentősebb koncerttermeiben, és a műsorán minden alkalommal szerepelt a *Parafrázis...* – *Liszt Mefisztó-keringője* után. A Faust-téma tehát terítéken volt. Egyszer csak látom, hogy Balázs János koncertet ad a Müpában, gondoltam, elmegyek, meghallgatom, hogyan adja elő ezt a virtuóz művet. A legmagasabb technikai tudás birtokában játszotta. Koncert után odaléptem hozzá: „Te, miért nem kerestél meg eddig?” – kérdeztem. Onnantól olyan szellemi együttműködés alakult ki közöttünk, amire alig van példa a zenetörténetben.

– *Mindig is feszegette a határokat, figyelte, hogy mire képes egy előadóművész. Tanítványai inspirálták az alkotásban?*

– Óriási szerencsém, hogy rendkívüli, világcsúcs produkciókra kész művészekkel dolgozhattam együtt világszerte. Ezért is jöttem haza Kölnből 1975-ben, bár *Karlheinz Stockhausen* tanítványaként Németország bármelyik elektronikus stúdiójában tárt karokkal fogadtak volna. De úgy voltam vele, hogy én itthon akarok valami újat és eredetit létrehozni. Ehhez kitűnő előadóművészek voltak a segítségemre, többek között *Geiger György* trombitán, [Hőna Gusztáv](#) harsonán, [Bazsinka József](#) tubán, [Baráti Kristóf](#) hegedűn vagy *Matuz István*, aki úgy játszott fuvolán már a hetvenes években, mint akkor senki a világon. Adottságainak felhasználásával született meg a *Matuziádák* című sorozatom, amelyben számos új játéklehetőséget alkalmaztam – hangszín-modulációt, playback technikát, a körlégzés különféle lehetőségeit –, hogy a közönség azt hihette, négy Matuz játszik egyszerre! Teljesen új zenei világ született: leesett az álla, aki csak hallgatta.

– *Ehhez a hatáshoz hozzájárult az is, hogy a németországi ösztöndíj után a kor legmodernebb elektronikus technikájával – szintetizátorral, elektromos orgonával, hangfalakkal, erősítővel – érkezett haza?*

– Két elektronikus stúdió is működött Kölnben, amelyek riválisok voltak, ezért ami hangkutatáshoz használatos elektronikus készülék akkoriban létezett, azt mind beszerezték. A *Stockhausen* vezette stúdióban, akárcsak *Hans-Ulrich Humpert* professzor akusztika-óráin igyekeztem minden újdonságot megismerni, és a tanulságokat is megtapasztalni. Modern eszközökkel lehetőségem nyílt

feltérképezni a hang mikrovilágát, belső életét, a frekvencia, az amplitudó vagy a hangszín változásait. A hanganalízisek az összefüggéseket is feltárták a zenei paraméterek között, és kiderült: egy hang felbontása, szűrése új hangminőséget eredményez. Ezek a szenzációs felfedezések természetes módon izgattak engem, és a lehetőségek végtelensége ihletett sok későbbi élő (live) elektronikus zenemű komponálására. Tulajdonképpen az új hangkutatói eredmények megújították a hangról alkotott képemet.

– *Meddig tágíthatók a zeneszerzés határai?*

– Mivel a hangot többé nem pontszerű jelenségként szemlélem, hanem folyamatként, visszaléphetek akár a kőkorszakba is, amikor még nem voltak kialakult hangmagasságok, csupán gesztusok. Idézzük csak fel az emberi lélek természetes, hétköznapi megnyilvánulásait: a „hórukk” kiáltást vagy a „jaj” csúszó hangot, amelynek le-föl mozgása grafikusán is leírható. A zene legalapvetőbb építőkövei ezek.

– *Bazsinka József tubaművész Dubrovay László: Solo No.3. – A kezdet címmel tartotta meg székfoglaló előadását január végén a Magyar Művészeti Akadémián. A mű első tétele a szél, a levegő hangjaival indul. A természet fizikai valósága mellett a hétköznapi, emberi környezet is inspirálja? Mi minden lehet ihlet forrása?*

– Az igazság az, hogy minden hang lehet zene. Vannak korok, amikor kifárad az a zenei szövet, amivel mi, komponisták dolgozunk. Mit lehet ilyenkor tenni? Például hátratekinteni, visszafordulni a reneszánsz és a középkor zenéje felé vagy még korábbi századokig, és ezen az úton eljuthatunk egészen addig, ahol már csak a gesztus marad. Ahol a hangmagasság mögül előtűnnek a konkrét magasságok és mélységek. A hang formája, mozgása, folyamata a legősibb eszközünk, amelyhez mindig visszanyúlhatunk. Ilyenekkel kezdtem el kísérletezni a tanítványaimmal, egészen elképesztő volt például Bazsinka József, aki azzal jött be az órára egyszer, hogy neki huszonöt másodperc elindítani egy hangot a tubán. Ebbe a folyamatba tehát bele lehet nyúlni, de úgy, hogy minden pillanatát uraljuk a műveletnek. Kísérleteinkből sok közös tudás származott: a kiváló előadóművészek virtuóz játéka ihlette a *Solo-sorozat*ot, amely tizenöt különböző hangszerre írt szóló művet tartalmaz. Minden egyes darabja valóságos attrakció, amely során az előadóművész megmutathatja, mire képes a hangszerén. Az ilyen attrakcióknak persze a közönség körében is mindig nagy sikere van.

– *Az együttműködés másik formája valósult meg a Magyar Művészeti Akadémián, ahol a különböző művészeti ágak képviselőivel kezdeményezett párbeszédet. Milyen alkotások születtek a közös gondolkodásból?*

– Amikor megalakult a Makovecz-féle egyesület, kevesen voltunk, de olyan kezdeményező egyéniségek, akik nem szégyelltek az ötleteikkel odalépni másokhoz. [Gyurkovics Tibor](#) a maga fantasztikus személyiségével vagy hat zeneszerzőnek nyomta a kezébe a *Por-verset*: „Tessék megzenésíteni! És majd, ha kész lesz, elő is fogjuk itt adni.” Tényleg előadtuk! Zeneszerzőként számtalan lehetőségem adódik az ideális együttműködésre írókkal vagy szobrász- és festőművészekkel, engem ugyanis az irodalom és a képzőművészet egyaránt érdekel.

– *Erről tanúskodnak művei: a Csontváry – három szimfonikus kép zenekarra, a Tündérszép Ilona és Árgyelus királyfi című szimfonikus mese vagy a Szózat. Ebbe a sorba tartozik a Faust, az elkárhozott is?*

– A világ olyan sokrétű, és a nagy művészek alkotásaiban minden benne van. Benne van az ördög és benne van a jóisten. Illetve: az ördög és a jóisten is bennünk van. Faustban konkrétan. Bukott alak, aki az élet harmóniáját, szépségét, de a boldogság tűnékenységét is megtapasztalja. A zene persze sokkal komplexebb annál, hogy néhány szóval ki tudnám fejezni ezt a disszonanciát. Goethe azzal oldja a feszültséget, hogy Isten megbocsát. A megbocsátás – a

lélek megmentése – óriási lehetőség. Igen ám, de elég csak körbenézni a világban, és azt látjuk: manapság valahogy a megmentésbe is belekeveredik az ördögi kacaj. Ezt a bizonytalanságot adja vissza a *Faust, az elkárhozott* utolsó akkordja, ami - legyen bár gyönyörű – disszonáns

Tóth Ida

Fotó: *Nyirő Simon / MMA*

AZ INTERJÚBAN NEVESÍTETT ZENEMŰVEK FELVÉTELEIBŐL

Falvay Attila (hegedű), Baranyay László (zongora), Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, Budapest Sinfonietta.

Vezényel: Kovács László, Antal Mátyás és Kocsár Balázs.

[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE \(23 video\)](#)

© 1995 HUNGAROTON RECORDS LTD.

*

[Dubrovay László: Faust-parafrázisok / Nanako Onobe \(zongora\) \(10:52\)](#)

[Pécsi Balett / Ballet Pécs: Faust, az elkárhozott / Faust, the Damned \(2023\) \(3:10\)](#)

[Pécsi Balett / Ballet Pécs: Faust, az elkárhozott / Faust, the Damned \(2023 - 2min\) \(2:16\)](#)

[Faust-balett a MÜPA-ban \(3:52\)](#)

1. szóló - hegedűre / Solo No. 1 - for violin (1979)

(Kiss András (hegedű))

Dubrovay László: Solo No. 2 (8:17)

Hóna Gusztáv (harsona)

Solo No. 3. (9:03)

Lakatos György (fagott)

4. szóló - gordonkára / Solo No. 4 - for cello (1985) (14:14)

Frances-Marie Uitti (gordonka)

5. szóló - basszusfuvolára / Solo No. 5 - for bass flute (1985) (11:25)

Eberhardt Blum (basszusfuvola)

6. szóló - kontrabasszus fuvolára / Solo No. 6 - for contrabass flute (1985) (5:51)

Helmut Erdmann (kontrabasszus fuvola)

7. szóló - fagottra / Solo No. 7 - for bassoon (1986) II. Moderato - Presto possibile (3:52)

8. szóló - fuvolára / Solo No. 8 - for flute (1990) II. Toccata - Allegretto (4:21)

Ittész Gergely (fuvola)

9. szóló - klarinétra / Solo No. 9 - for clarinet (1990) II. Allegretto (4:48)

Klenyán Csaba (klarinét)

Dubrovay László - Solo No. 10. (Sztankov) (11:09)

Sztankov Iván (nagybőgő)

11. szóló - trombitára / Solo No. 11 - for trombet (1994) II. Libero (Lento) (3:55)

Geiger György (trombita)

12. szóló - basszusharsonára / Solo No. 12 - for bass trombone (1996) I. Adagio (2:42)

Wagner Csaba (basszus harsona)

13. szóló - kültre / Solo No. 13 - for horn (1998) III. Presto possibile (4:30)

Varga Zoltán (kürt)

14. szóló - tárogatóra / Solo No. 14 - for tárogató (2001) II. Song (4:20)

Kiss Gy. László (tárogató)

15. szóló - cimbalomra / Solo No. 15 - for cimbalom (2002) I. Allegro con fuoco (1:52)

Herencsár Viktória (cimbalom)

© 2010 HUNGAROTON RECORDS LTD.

*

Dubrovay László: Csontváry - három szimfonikus kép zenekarra (18:03)

Dubrovay László: Csontváry - három szimfonikus kép zenekarra - ősbemutató Közreműködik a Szegedi Szimfonikus Zenekar, vezényel: Gyüdi Sándor

A zenemű elhangzott: a Magyar Művészeti Akadémia zeneszerzőinek kompozíciói Csontváry Kosztka Tivadar festőművész tiszteletére estjén, a Pesti Vigadóban, 2015. április 24-én.

*

Tales in music – Concert of the Hungarian Academy of Arts in Pest Vigado (part 2)

(49:39)

Nógrádi Péter: Pinocchio – szvit; Dubrovay László: Tündérszép Ilona és Árgyélus királyfi

*

Dubrovay László - Vörösmarty Mihály: Szózat (1:40)

Előadja a Zuglói Filharmónia - Szent István Király Szimfonikus Zenekara és Oratóriumkórusa, valamint a Szent István Király Zeneművészeti Szakiskola Vegyeskara. A mű zenekari szólamanyaga a szerzőtől kölcsönözhető. Budapest, MÜPA - 2013. október

14.

FÜGGELÉK:

DUBROVAY LÁSZLÓ 80 (Gillányi Gabriella és Fittler Katalin írása, valamint Hollós Máté és Solymosi-Tari Emőke interjúja) (pdf)

(Parlando 2023/2.)

„Minden műfajban otthon voltam”. A 80 éves Dubrovay László, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, zeneoktató, érdemes művész köszöntése (MMA)

(Parlando 2023/3.)